

אורות ישראל
מכללה אקדמית לחינוך

מייסודן של תכלת מורשת יעקב
ומכללת אורות ישראל

מאורות

בס"ד

גיליון י"ד

תשע"ה

חפ"ר 537

עיונים בסידור התפילה ובפרשת השבוע

הלל: הללו א' ה' כל גויים

ממקור זה ניתן להבין יותר את ההקשר. אכן מפתיע שאומות העולם משבחות את ה'. אך מצמידות הדברים נראה כי הזמן מתוארך לימות המשיח שבהם לכאורה יד ישראל תקיפה והגויים רוצים קשר עם המשיח. דווקא המשיח מסופק בעניין, אך ה' מכריע שכן לקבל מהם.

נראה שהסירוב האינסטינקטיבי של המשיח הוא מהסיבה שחורה לו שכאשר היו ישראל בגלות התעמרו בהם הגויים ועכשו בימות המשיח, כאשר ישראל נגאלים וחזקים, הגויים רוצים בקרבתם. אך ה' אומר כן לקבל מהם ובעצם, כך נראה, לקבל גם את השבח שלהם לה'. (אגב, בהמשך המדרש "אפילו" ה' לא מקבל את הרצון של הרומאים=אדום, להצטרף למהלך זה. ייתכן שדבר זה קשור לעמלק נכדו של עשו).

הראשונים לקלוט את המהפך בימות המשיח הם דווקא הגויים "המשעבדים את ישראל, ולפי המדרג עתה נראה שדבר זה משפיע לא רק על האומים, אותם גויים שלא שיעבדו את ישראל, אלא גם על ישראל אשר עליהם גבר חסדו, ומהללים גם הם את ה' בעקבות כך. לפי הדעת מקרא אפשר לצרף מהלך זה לראשיתו של פרק קיח הסמוך:

א הוֹדוּ לָהּ כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חֶסֶדּוֹ.

ב יֹאמְרוּ נָא יִשְׂרָאֵל כִּי לְעוֹלָם חֶסֶדּוֹ.

ג יֹאמְרוּ נָא בְּיַת אֶהְרֹן כִּי לְעוֹלָם חֶסֶדּוֹ.

ד יֹאמְרוּ נָא יִרְאֵי ה' כִּי לְעוֹלָם חֶסֶדּוֹ.

כאן לכאורה ממשיך אותו המהלך בחלוקה הפנימית יותר בתוך עם ישראל.

אם כן, תהליך שראשיתו התחזקות משיחית של עם ישראל גורם להתרחשות המנערת את המשעבדים להתקרב אל ה' וממנה ואילך פנימה עד יראי ה' שבישראל.

אפשר לסכם ולומר שהציפייה למשיח טומנת בחובה ציפייה נסתרת לתיקון העולם אשר יתעורר באופן מפתיע דווקא מן הרחוק אל הקרוב. תפילותינו למשיח, לגאולה ולביסוס מלכות ישראל בארצנו נושאות בחובן תפילה למהפכה בתוככי לב הגויים אשר שיעבדו אותנו (אולי מלבד הרומאים או עמלק שאותם אין מקבלים גם בימות המשיח).

בתפילה ובציפייה לביאת גואל צדק ובניין מלכות ישראל בארצנו, ואור חדש על ציון יאיר ונזכה כולנו במהרה לאורו. והלכו גויים לאורך ומלכים לנוגה זרחך, במהרה בימינו.

מירב שפירא

מרצה במסלול למחול ותנועה

הללו את ה' כל גויים שבחוהו כל האומים, כי גבר עלינו חסדו ואמת ה' לעולם הללויה".

המציאות שבה הגויים מהללים ומשבחים את ה' אינה שגרתית; היא מעוררת את הפרשנים והדרשנים למצוא באיזו סיטואציה מדובר. במאמר זה נדון בשאלה ונסה להבין דרכה את פרק קיז, הקצר בפרקי ספר תהלים.

בילקוט שמעוני מובא:

הללו את ה' כל גויים – שאל ר' שמעון בנו של רבינו הקדוש את אביו: מי הם כל גויים ומי הם כל האומים?

אמר ליה: כל גויים אלו ששעבדו בישראל. כל האומים אלו שלא שעבדו בהם. אומרים כל האומים ומה אלו ששעבדו בישראל מקלסין להקב"ה, אנו שלא שעבדנו בהם על אחת כמה וכמה. התחילו אומרים: כי גבר עלינו חסד. אמרה הארץ: אמת ה' לעולם. מהו אמת?

אמת ברית שקיימת לאבות, שנאמר: וזכרתי את בריתי יעקוב.

דברים אלו מתווה המדרש מתווה מדרג שבו גויים סתם הם אלו המשעבדים את ישראל והאומים בה"א הידיעה, כלומר הידועים והמסוימים, הם אלו שלא שיעבדו את ישראל. אותם האומים שלא שיעבדו את ישראל נושאים קל וחומר בעצמם ומשבחים גם הם את ה'. ואכן יש שאלה מדוע ה"גויים" הם אלו המהללים את ה' ראשונים עוד לפני האומים? שהרי ההיגיון הוא הפוך: מי שהיה ראוי יותר שישבח את ה' הם האומים, אם כך מדוע דווקא הגויים מהללים? מהמשך המדרש נראה שגם ישראל "התחילו אומרים" ולכאורה גם הם תוצאה של ה"גויים". והרי ישראל עוד יותר מהאומים ראוי להם להלל את ה'?

בכדי לענות על שאלות אלו נקדים לבאר מניין קיבל רבנו הקדוש, רבי יהודה הנשיא, את הבנת הפרק באופן הזה. יפה לראות במקרה זה את דרך השתלשלותו של פירוש:

אמר רב כהנא: כשחלה רבי ישמעאל ברי' יוסי, שלח לו רבי [רבי יהודה הנשיא]: אמור לנו שנים ושלושה דברים שאמרת לנו משום אביך. שלח לו: כך אמר אבא מאי דכתיב (תהלים קיז, א), "הללו את ה' כל גויים". אומות העולם מאי עבידתייהו? [מה מעשיהם? כלומר מה להם להלל את ה'?] הכי קאמר [כך נאמר] הללו את ה' כל גויים אגבורות ונפלאות דעביד בהדייהו [שעשה להם] כל שכן אנו [ישראל] דגבר עלינו חסדו. ועוד עתידה מצרים שתביא דורון למשיח, כסבור אינו מקבל מהם [חשב המשיח שלא לקבל מהם] אמר לו הקב"ה למשיח קבל מהם, אכסניא עשו לבניי במצרים. מיד "יאתיו חשמנים מני מצרים". נשאה כוש קל וחומר בעצמה, ומה הללו שנשתעבדו בהן כך, אני שלא נשתעבדתי בהן לא כל שכן? אמר לו הקב"ה קבל מהם, מיד" כוש תריץ ידיו לאלהים.

בכדי לענות על שאלות אלו נקדים לבאר מניין קיבל רבנו הקדוש, רבי יהודה הנשיא, את הבנת הפרק באופן הזה. יפה לראות במקרה זה את דרך השתלשלותו של פירוש:

אמר רב כהנא: כשחלה רבי ישמעאל ברי' יוסי, שלח לו רבי [רבי יהודה הנשיא]: אמור לנו שנים ושלושה דברים שאמרת לנו משום אביך. שלח לו: כך אמר אבא מאי דכתיב (תהלים קיז, א), "הללו את ה' כל גויים". אומות העולם מאי עבידתייהו? [מה מעשיהם? כלומר מה להם להלל את ה'?] הכי קאמר [כך נאמר] הללו את ה' כל גויים אגבורות ונפלאות דעביד בהדייהו [שעשה להם] כל שכן אנו [ישראל] דגבר עלינו חסדו. ועוד עתידה מצרים שתביא דורון למשיח, כסבור אינו מקבל מהם [חשב המשיח שלא לקבל מהם] אמר לו הקב"ה למשיח קבל מהם, אכסניא עשו לבניי במצרים. מיד "יאתיו חשמנים מני מצרים". נשאה כוש קל וחומר בעצמה, ומה הללו שנשתעבדו בהן כך, אני שלא נשתעבדתי בהן לא כל שכן? אמר לו הקב"ה קבל מהם, מיד" כוש תריץ ידיו לאלהים.

משבר וגאולה

ההתמודדות עם אותן נפילות העם יבין מהי גאולה וירצה בה באמת. העם צריך לעבור בירור עמוק: אם הרצון לגאולה הוא לשם נוחות, כדי שיהיו לו חיים קלים יותר, כי אז ממילא עדיף להוריד את הראש, לא לעשות מהומות יותר מדי וכך לפחות לא יורידו לו את מכסת התבן. אך אם הרצון לגאולה נובע מאידאל והבנה מהו ערך החירות לעם ישראל – כי אז מוכנים לשלם מחירים כבדים וכואבים בדרך לאידאל הגדול הזה. אותם קשיים ונסיגות במהלך הגאולה הם אלו המביאים את העם להבנות האלו ולתודעה הזאת.

"דע כי עניני הגלות הזה הראשון רמז לעניני גלותנו זה האחרון שאנו עומדים בו" (רבנו בחי). גם אנו בימינו רואים שתהליך הגאולה כולל נסיגות ונפילות קשות. קשיים אלו באים לחדד לנו את ההבנה מהי גאולה ולהגביר בנו את הרצון אליה. אנו רואים שכאשר פועלים מתוך רצון לנוחות ולחיים קלים, כי אז ממילא אנו מורידים את הראש (הפסקת אש למשל...) ואין נלחמים על העקרונות. אבל כאשר מחוברים לאידאל הגדול של גאולת עם ישראל וחירותו אנו מסוגלים להתמודד עם הקשיים ולצמוח מתוכם.

מדרש בשיר השירים מסביר עניין זה: "דומה דודי לצבי מה צבי זה נראה ונכסה וחוזר ונראה כך גואל נראה להם וחוזר ונכסה מהם וחוזר ונראה". כצבי הרץ בהרים, לרגע רואים אותו והנה הוא כבר נסתר מעינינו מאחורי העצים והסלעים והנה שוב הוא מציץ וכבר נסתר, כך גאולתנו. פעם נגלית לעינינו ושוב נסתרת; פעם רואים התקדמות ושוב יש נפילה. אך אנו יודעים ומאמינים שההסתר הוא רק שלב בדרך לבירור המדויק מהי גאולה אמיתית ואנו מתפללים שנוכה לראותה במהרה בימינו אמן.

שיר סדן

סטודנטית במסלול ריקוד

סוף סוף חוזר משה עם משפחתו ממדיין לארץ מצרים. לאחר מפגש מרגש של משה עם אהרון אחיו אוספים שניהם את כל זקני ישראל במטרה להתחיל לפעול בדרך לגאולה. הם קונים את אמונם של הזקנים על ידי האותות, "ויאמן העם וישמעו כי פקד ה' את בני ישראל וכי ראה את עניי ויקדו וישתחוו". לאחר שמשה ואהרון מקבלים גיבוי מזקני העם הם הולכים לפרעה בניסיון לשכנע אותו להוציא את עם ישראל ממצרים. בשלב זה יש תקווה רבה לגאולה מתקרבת. כולם מאוחדים סביב המנהיגים, מאמינים בה' ומצפים לישועות. אך התוצאה מאכזבת וקשה. בעקבות פגישת משה ואהרון עם פרעה המצב רק מחמיר. העם אינו מקבל עוד תבן, השוטרים מוכים והעבודה רק נעשית קשה יותר. מצב זה גורם למשבר גדול בעם. ולא רק זה, המנהיג משה ומשפחתו יורדים למדיין וחוזרים רק כעבור שישה חודשים. ובינתיים במצרים, "ויפץ העם בכל ארץ מצרים". עם ישראל מחפש את משה המנהיג שנעלם לפתע ברגע המשבר. בעקבות המצב הקשה זועק משה אל ה', "למה הרעתה לעם הזה למה זה שלחתיני? שאלתו של משה כפולה: אם עדיין לא התחילה הגאולה וישראל לא ראויה עדיין להיגאל, למה שלחת אותי בכלל? ואם כן התחילה הגאולה ושלחת לעם ישראל על חטאייהם, איך זה שהמצב חמור כל כך והרעותה יותר לעם הזה?

תהליך גאולת עם ישראל ממצרים התחיל כשהעם עוד לא היה ראוי בכלל לגאולה. עם ישראל היה שקוע במ"ט שערי טומאה ובעבודה זרה, ככתוב בספר יחזקאל (פרק כ): "ולא אבו לשמוע אלי איש את שיקוצי עיניהם לא השליכו ואת גילולי מצרים לא עזבו". הליך כזה שבו הגאולה מתחילה כשעם ישראל אינו מוכן אליה עדיין ורוצה אותה הוא קשה ומסובך. יהיו בו נפילות ונסיגות משום שרק דרך

שנת שמיטה

פולמוס השמיטה – שנת תר"ע (1910) א'

בשנת תרס"ה (1905) עלה לארץ הרב יעקב דוד רידב"ז והתמנה לרבה של צפת. הרידב"ז שאף לקיום מצוות השמיטה במלואה, ללא שום היתרים דחוקים. כבר בשנת תרס"ט (1909) הוא פנה לרב אברהם יצחק הכהן קוק, שכיהן אז כרבה של יפו, בהצעה לנסוע לברון רוטשילד ולשכנעו לתמוך באיכרים שישבתו ממלאכה בשביעית. הרב קוק טען שראית לכול צריך לסדר מכירה למעוניינים ולאחר מכן לנסות לעזור לאלו שירצו לשבות כליל. הרידב"ז לא קיבל את הסבריו של הרב קוק. באיגרות הראייה נשתמרו חלק מחילופי הדברים ביניהם. הוויכוח ההלכתי גלש לוויכוח אישי ולהתנצחות בין היישוב הישן ליישוב החדש. בשבועות הקרובים נביא דוגמאות מפולמוס זה. להלן קטע מפנייה של הרב אברהם יצחק הכהן קוק לבני המושבות (יפו תרס"ט):

בשם ד' אלהי מערכות ישראל

הרב פונה לבני המושבות ומתאר את הוויכוח באשר לקיום מצוות השמיטה לאור קשייו של היישוב החדש שחקלאותו טרם מבוססת די צורכה. הוא מציע למתיישבים לחתום על הרשאה שבאמצעותה תימכר הקרקע לגוי וכך יוכלו החקלאים היהודים לעבד את השדות, בהגבלות מסוימות. לכרוז מצורף שטר הרשאה למכירת הקרקעות על ידי הרב קוק: מאז החל היישוב החדש שלנו בארץ הקודש לעמוד על הקרקע, על עבודת האדמה הייתה שאלת השמיטה לשאלה רבה, כי מעמדנו רטוש והרוס הוא. אנו כעת רק המיעוטים בארץ הקודש ורובה מיושבת מבני נכר, וכל עיקר פרנסת היישוב בנויה על מסר ומתן של מסחר היין ויתר תבואת הארץ. על כן נמנו וגמרנו רבותינו הגאונים שעמדו על שאלה זו בשמיטות שעברו למצוא עצה ותרופה בתור הוראת שעה, לעשות מכירה כדת של תורה למכור את כל הקרקעות לאינו ישראל על משך זמן כזה שתהיה שנת השמיטה נכללת בתוכו. וממילא כשיהיו שייכים על פי דת תורה הקדושה כל הקרקע והנטיעות לנוכרי, לא תהיה חלה חובת שביעית עליה. על כן הננו שולחים בזה את כתבי ההרשאות ותואילו נא כולכם לחתום עליהם.

מקורות

אתר הספרייה הלאומית:

<http://web.nli.org.il/sites/NLI/Hebrew/gallery/jewish/shmita/Pages/2.aspx>